

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ประสิทธิผลของตำรับยาปลุกไฟธาตุต่อการผลิตน้ำนมและปริมาณสารอาหาร
ในน้ำนมของสตรีหลังคลอด

THE EFFICACY OF THE PLUK-FAI-TAT RECIPE ON BREAST MILK
PRODUCTION AND NUTRIENT CONTENT
OF POSTPARTUM WOMEN

โดย

นางพรรณนิตา สินธุ์พัฒนพันธุ์

สาขาวิชาเวชศาสตร์ปริวรรต สำนักวิชาแพทยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

(รหัสสัญญา กภท. ๑๙/๒๕๖๖)

๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

บทคัดย่อ

ยาปลุกไฟธาตุเป็นตำรับยาที่ใช้รักษาภาวะน้ำนมนไม่เพียงพอ พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2450 จนถึงปัจจุบัน และได้รับคัดเลือกให้อยู่ในบัญชียาสำคัญแห่งชาติของประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2555 แต่อย่างไรก็ตามยังขาดการศึกษาทางคลินิกเกี่ยวกับกลไกของตำรับยาที่มีผลต่อการผลิตน้ำนม งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของตำรับยาปลุกไฟธาตุต่อปริมาณน้ำนม ปริมาณสารอาหารในน้ำนม ระดับโปรแลคตินในซีรัม ศึกษาความปลอดภัยของยาจากค่าโลหิตวิทยา ค่าชีวเคมีในเลือด และศึกษาอาการไม่พึงประสงค์หลังการรับยาของมารดาและทารก

ยาปลุกไฟธาตุที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้รับการวิเคราะห์สารออกฤทธิ์ทางชีวภาพด้วย เทคนิคโครมาโตกราฟีของเหลวสมรรถนะสูง การวิจัยครั้งนี้เป็นการทดลองแบบสุ่มที่มีกลุ่มควบคุม ระยะเวลาของการศึกษาคือ 72 ชั่วโมงหลังคลอด กลุ่มควบคุมจะได้รับการรักษามาตรฐานเป็นเวลา 3 วันหลังคลอด อาสาสมัครกลุ่มทดลองรับยาปลุกไฟธาตุ 500 มก. ก่อนอาหาร 3 ครั้งต่อวัน ร่วมกับการรักษามาตรฐาน ประเมินผลการศึกษาก่อนและหลังรับยาปลุกไฟธาตุ เก็บตัวอย่างเลือดในวันที่ 1 และวันที่ 3 ตามลำดับ วัดปริมาณน้ำนมในวันที่ 1, วันที่ 2 และวันที่ 3 หลังคลอด ติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในวันที่ 1, 2, 3, 7 และ 30 หลังคลอด และตัวอย่างน้ำนมแม่จะได้รับการตรวจสอบปริมาณสารอาหารโดยเทคนิคฟูเรียร์ทรานส์ฟอร์มอินฟราเรดสเปกโตรสโคปี

ผลการศึกษาพบว่าสารออกฤทธิ์ของตำรับยาปลุกไฟธาตุ คือ piperine และ 8-gingerol ปริมาณน้ำนมเฉลี่ยในกลุ่มควบคุมวันที่ 2 และวันที่ 3 เท่ากับ 28.99 ± 30.88 และ 95.69 ± 106.47 (มล.±S.D) ตามลำดับ ค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำนมในกลุ่มทดลองวันที่ 2 และวันที่ 3 เท่ากับ 56.36 ± 58.06 และ 213.12 ± 111.13 (มล.±S.D) ตามลำดับ ค่าเฉลี่ยระดับโปรแลคตินในซีรัมภายในกลุ่มก่อนและหลังการรักษาพบว่าระดับโปรแลคตินในซีรัมในกลุ่มทดลอง หลังการทดลอง (256.36 ± 61.12) สูงกว่า ก่อนทดลอง (197.93 ± 95.90) (นก./มล.±S.D) ไม่พบความแตกต่างของค่าทางโลหิตวิทยา การทำงานของตับ และการทำงานของไตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาชีวโมเลกุลของตัวอย่างน้ำนมทั้งสองกลุ่มพบส่วนประกอบ ได้แก่ โปรตีน ไขมัน ไตรกลีเซอไรด์ คลอเรสเตอรอล คาร์โบไฮเดรต และกรดนิวคลีอิก และอาสาสมัครที่ได้รับยาปลุกไฟธาตุเป็นเวลา 3 วัน มีปริมาณไกลโคเจน คาร์โบไฮเดรต และกรดนิวคลีอิกในน้ำนมสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้รับยา

สรุปได้ว่าสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพหลังของยาปลุกไฟธาตุ คือ piperine และ 8-gingerol สอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ ยาปลุกไฟธาตุสามารถเพิ่มปริมาณน้ำนมในวันที่ 2 และ 3 ผู้ที่ได้รับยาปลุกไฟธาตุเป็นเวลา 3 วัน มีปริมาณไกลโคเจน คาร์โบไฮเดรต และกรดนิวคลีอิกในน้ำนมสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้รับยา ผลการวิเคราะห์ด้านความปลอดภัยพบว่าขนาดยาที่ใช้รักษาไม่ก่อให้เกิดความผิดปกติทางโลหิตวิทยา การทำงานของตับและการทำงานของไต อีกทั้งไม่พบอาการไม่พึงประสงค์ที่รุนแรงจากการใช้ยา

คำสำคัญ: ตำรับยาปลุกไฟธาตุ/ปริมาณน้ำนม/สารอาหารในน้ำนม/สตรีหลังคลอด/การแพทย์แผนไทย